

Het risico van geen risico nemen

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der Mariniers*

Verstandig omgaan met risico's is een militaire kernvaardigheid. Het is een thema dat tot de militaire canon behoort. Hoewel bijna universeel, blijft het noodzakelijk om op dit thema en de vragen die ermee verbonden zijn te reflecteren om er voor te zorgen dat onze opvattingen terzake niets aan scherpte verliezen.

Het basisgegeven is dat de professionele taakuitvoering van militairen, waarbij wij vaak de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van anderen dragen, op gespannen voet kan komen te staan met de eigen veiligheid of de veiligheid van eigen eenheden. De kernvraag is dan: welke afwegingen worden gemaakt in dit spanningsveld van professionele verantwoordelijkheid voor de veiligheid van anderen en de veiligheid van eigen troepen? Het spanningsveld tussen de professionele en morele verantwoordelijkheid voor de veiligheid van anderen en de eigen veiligheid kan groot en hevig zijn zeker bij de uitvoering van wat de Britten *wars of choice* noemen: oorlogen die niet absoluut noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van het eigen volk en natie.

Deze spanning is niet nieuw, sterker, ze is van alle tijden. Franse soldaten vroegen zich in 1780 af of het waard was 'te sterven voor Danzig?' In de jaren '90 – de 'gouden' jaren van de *peacekeeping*-operaties – was toenmalig VN-secretaris-generaal Boutros Boutros-Ghali van mening dat het risico dat (VN)militairen lopen zo klein mogelijk moet zijn: 'Het is onmogelijk de zaak van de vrede vooruit te helpen zonder het leven van moedige mensen

in gevaar te brengen. Maar we moeten ons uiterste best doen en alle mogelijke maatregelen nemen om het VN-personeel de veiligheid te bieden die het nodig heeft'. Generaal Bernard Janvier, commandant van alle VN-troepen in Kroatië en Bosnië, stelde in 1994, voorafgaand aan 'Srebrenica', dat hij het leven van het eigen personeel belangrijker achtte dan het succesvol uitvoeren van de missie. Publieke hoon en een negatieve publieke opinie werden zijn deel.

Risico-inschatting als politiek besluit

Nederland heeft de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de medemens verankerd in de Grondwet, namelijk de opdracht om de internationale rechtsorde te bevorderen. Dit kan worden uitgelegd als een plicht tot solidariteit die verder gaat dan de zorg voor eigen veiligheid. Als onder veiligheid alleen de eigen veiligheid en het veiligstellen van de eigen nationale belangen zou worden verstaan, zouden we in onze morele verplichting tot solidariteit met mensen in nood elders in de wereld tekortschieten. Het risicoprofiel van een missie ligt besloten in het politieke besluit van een regering om aan die missie deel te nemen. Een inschatting van het risico ligt aan dat politieke besluit ten grondslag. De doelstellingen van de missie dicteren een bepaalde *modus operandi* en daarmee het risicoprofiel. Een dergelijk risicobesluit is de premisse voor ieder militair optreden. Vanaf dan wordt militairen niets gevraagd, zij moeten uitvoeren.

'Postbodes kunnen door een hond worden gebeten, beroepsmilitairen kunnen sneuvelen' aldus een columnist. Deze voorstelling van zaken is simpel, maar waar. Maar welke afwe-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser, auteur van het boek *De bezuinigingsgeneraal*, en luitenant-kolonel der Mariniers Marcus Houben.

gingen liggen achter de *bottom line* dat een militair uiteindelijk bereid is zijn leven te geven voor dat van een ander? Ik vind steun bij een beroemde uitspraak die de grote held Pericles deed bij de begrafenis van enkele gesneuvelde soldaten tijdens de Peloponnessische Oorlog. Hij sprak toen de onvergetelijke woorden: *'[they were] men of courage who knew their duty and in the hour conflict were moved by a high sense of honour, who, if ever they failed in any enterprise, were resolved that at least their country should not find herself deserted by their valour, but freely sacrificed to her the fairest offering it was in their power to give'*.¹ Pericles spreekt over moed, dapperheid en eergevoel, maar het doorslaggevende argument is dat het vaderland *'should not find itself deserted by their valour'*.

Beroepsrisico?

Het ligt in de aard van de militaire professe besloten dat deze – bijna per definitie – risicovol is. Een risicomijdend militair lijkt een bedrijfsrisico (en zou een contradictio in terminis moeten zijn). Een eenheidscommandant kan risico's mijden door te besluiten te 'blijven zitten', zich in zijn *compound* op te sluiten en geen risico te lopen – een 'Hollandse Waterliniementaliteit' noemt een collega dat. Hij lijkt dan weliswaar geen fouten te maken, maar de gevolgen van die houding kunnen desastreus zijn. Risicomijdend gedrag van militairen is niet wenselijk omdat zij, door geen risico te nemen, niet slagen in hun opdracht, de geloofwaardigheid van de organisatie die zij vertegenwoordigen op het spel zetten, het vertrouwen in de internationale gemeenschap een deuk bezorgen en de veiligheidssituatie doen verslechteren.

Professionele militairen dienen te beschikken over een gezond gevoel voor risico, dit ligt tussen risicomijdend en roekeloos gedrag in. Iemand met een gezond gevoel voor risico ziet en begrijpt het risico en de eventuele gevolgen daarvan, maar treft maatregelen om de risico's te verkleinen en de gevolgen te beperken. Militair professionalisme is een voorwaarde om risico's tegen elkaar af te wegen en beheersmaatregelen te identificeren.

Militair handelen dient erop gericht te zijn om zoveel mogelijk (vermijdbare) risico's uit te sluiten en als er toch risico's genomen moeten worden, dit gecalculeerd te doen. In dit opzicht is risicomijdend gedrag goed: het voorkomt het nemen van ondoordachte besluiten. De kern van de zaak is dan dat je zoveel mogelijk de vermijdbare risico's vermijdt, maar de nood-

De 'gewone' soldaat loopt het meeste en meest directe risico, maar ziet zelf weinig van de opbrengst

zakelijke of onvermijdbare risico's niet uit de weg gaat. En dat je vervolgens de onvermijdbare risico's gecalculeerd neemt. Wellicht dat dit de kern is van wat we als 'moedig' gedrag beschouwen. In negatieve zin: de onvermijdbare risico's niet willen nemen of bewust uit de weg gaan, betekent niet alleen weglopen voor je verantwoordelijkheid ('niet durven doen wat je moet doen') maar is wat we als 'laf' gedrag bestempelen. Het risico dat een militair loopt is veelal onmiddellijk, direct en persoonlijk. Het risico van een afnemende regionale stabiliteit, een verslechterende veiligheidssituatie is juist abstract, vaag en veraf. Er bestaat een zekere incongruentie tussen genomen of aanvaard risico en de genoten opbrengst. De 'gewone soldaat' loopt het meeste, grootste en ook meest directe risico: hij kan gewond raken of sneuvelen. Maar hij ziet zelf weinig van de opbrengst. Zijn bereidheid risico te aanvaarden levert hem weinig, op anders dan de goedkeuring van zijn directe collega's en leidinggevend. Toch is een militair bereid dat grotere, onvermijdbare risico te aanvaarden. Omdat het hem is opgedragen en omdat hij het wil. Het overkomt hem niet. Hij is bereid dat grotere risico te aanvaarden omdat dat de enige manier is om te zijn en te worden wie hij is: een professioneel en loyaal militair die zijn makers en daarmee zijn volk en land niet in de steek laat. En dat maakt militairen bijzondere mensen. ■

1 Zoals geciteerd in: Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, Vol. 1, Book 2 (Loeb Classical Library).